

Misiunea creștină și dialogul interreligios - câteva perspective ortodoxe pentru o societate contemporană

Ioan FILIMON*

***Abstract:** Christian mission and interreligious dialogue represents probably two of the hottest topics of contemporary Christian reflection, due to the fact that from the first four centuries after Christ, Christians have not intersected with so many non-Christians as till now. The Holy Trinity, the centre of gravity of Orthodox theology and ecclesial life, is the most conducive framework for authentic mission and credible interfaith dialogue and relations. The distinct Orthodox emphasis on the “economy of the Spirit” held alongside the “economy of the Son”, applied within the overarching Trinitarian ambit, is a helpful parameter both in mission and interreligious dialogue. Besides the dialogue on academic issues we can also discern, in the framework of multi-religious societies, various important opportunities for a “dialogue of life”, thus finding the right balance between mind and heart.*

---

* PhD Candidate, Faculty of Orthodox Theology at ”1 Decembrie 1918” University in Alba Iulia, Romania.

Keywords: Trinitarian perspective, economy of the Holy Spirit, Missio Dei, apophatic theology, dialogue of life

Introducere

Dialogul și misiunea creștină sunt două aspecte fundamentale ale Ortodoxiei contemporane care caracterizează și atestă activitatea ei eclesastică:

„misiunea și dialogul sunt singurele realități ale mântuirii care trebuie înțelese istoric și spiritual, ca toate celelalte realități ale mântuirii. Prin ele se atestă și provine desăvârșirea sensului istoric și spiritual al tuturor realizărilor soteriologice. Nu putem pătrunde în inteligența teologică a ceea ce înseamnă misiune și dialog, chiar dacă privim Biblia toată în manieră istorică și spirituală”¹.

De-a lungul timpului s-a discutat mult despre misiune și dialogul interreligios, teologia ortodoxă aducându-și serios propriul aport în acest domeniu. Încă dintru începuturi, ființa misionară a Bisericii s-a aflat într-o stare de dialog cu celelalte religii, mai ales cu Iudaismul și Elenismul. Așadar, o mare parte din perioada patristică a fost caracterizată de conflicte teologice profunde cu ideile religioase și metafizice ale lumii acelor timpuri. Cu toate acestea, primele conflicte teologice ale Ortodoxiei cu aceste credințe au avut o natură defensivă și apologetică². Dialogul cu Islamul a devenit, la rândul-i, o necesitate existențială datorită cuceririlor ulterioare ale Imperiului Bizantin de către Imperiile Arab și Otoman. În lumea Orientului ortodox, coexistența bisericilor ortodoxe alături de alte tradiții religioase precum hinduismul, budismul și jainismul a fost și continuă să fie foarte liniștită. Astfel, se poate spune că Ortodoxia a manifestat

---

¹ Pr. lect. univ. dr. Mihai Himcinschi, *Misiune și dialog. Ontologia misionară a Bisericii din perspectiva dialogului interreligios*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2003, p. 197.

² George Martzelos, *Orthodoxy and Interreligious Dialogue*, în „*Εκκλησία, Οικουμένη, Πολιτική*”. Χαριστίρια στον Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Δαμασκηνό”, Atena, 2007, pp. 437-444, http://users.auth.gr/~martzelo/index.files/arthra_n.htm (accesat în 19.10.2015).

o dedicare constantă înspre dialogul interreligios³.

În perioada actuală, buna cooperare și conviețuire dintre religiile lumii tinde să devină un imperativ, recentele ciocniri violente din Irak, Libia, Egipt, Siria și din alte locuri ale lumii susținând această necesitate.

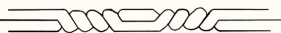
Înțelegerea trinitară a misiunii și a dialogului interreligios în Ortodoxie

În lumea occidentală, dezbateră cu privire la evaluarea teologică a altor religii s-a centrat în special pe *Hristologie*. În tradiția ortodoxă, toate problemele relaționate, mai ales cele antropologice, sunt întotdeauna considerate și confruntate într-o perspectivă *trinitară*⁴. Misiologia și teologia dialogului au adoptat de-a lungul timpului diferite abordări precum „hristocentrismul”, „eclesiocentrismul” și „teocentrismul”. Dar, Ortodoxia are o afinitate înăscută pentru perspectiva „teocentrică” față de misiologie și teologia dialogului. „Aceasta mai ales datorită faptului că în dialog s-ar putea și ar trebui să se țină seama, într-o măsură egală, și de lucrarea Sfântului Duh în întreaga lume, în întreaga creație și prin urmare nu numai prin aceea a religiilor, ci și în aceea a credințelor și ideologiilor profane”⁵. Misiunea adevărată îi aparține în mod absolut lui Dumnezeu (*Missio Dei*), iar dialogul adevărat își are originea la Dumnezeu. Definind *Missio Dei*

³ Metropolitan Geervaghese Coorilos, *Mission and Interreligious Dialogue - Some Orthodox Perspectives*, în Pantelis Kalaitzidis et al. (ed.) „Orthodox Handbook on Ecumenism. Resources for Theological Education. «That they all may be one» (John 17, 21)”, Volos/Geneva, Volos Academy Publications/WCC Publications, 2014, p. 831.

⁴ Anastasios Yannoulatos, *Problems and prospects of inter-religious dialogue. An Eastern Orthodox Perspective*, în „The Ecumenical Review”, Vol. 52, Nr. 3, 2000, p. 353.

⁵ Stanley J. Samartha, *Courage for dialogue. Ecumenical issues in inter-religious relationships*, Geneva, WCC Publications, 1981, p. 136, apud Pr. Prof. Dr. Nicolae Achimescu, *Religii în dialog*, Iași, Editura Trinitas, 2006, pp. 29-30.

după Evanghelia de la Ioan 21, ortodocșii cred că Dumnezeu Însuși este o viață de *comuniune*, iar implicarea lui Dumnezeu în istorie (și în consecință misiunea noastră) urmărește să atragă umanitatea și creația în general la această comuniune cu însăși viața lui Dumnezeu. Această ultimă expresie de *koinonia* și iubire prin acest tip de întâlnire interreligioasă este transferată întregii lumi nu ca dogme sau porunci etice, ci ca o comuniune de iubire⁶.

Una dintre dogmele fundamentale ale teologiei ortodoxe rezidă în natura ei apofatică. Principiul fundamental al teologiei apofatice este acela conform căruia Dumnezeu depășește puterea de descriere și înțelegere a omului. Una dintre implicațiile teologiei apofatice este că, de vreme ce Dumnezeu este mai presus de mintea omenească, atunci nimeni nu poate pretinde în mod absolut că a ajuns la cunoașterea lui Dumnezeu sau a puterilor Lui mântuitoare. În teologia apofatică suntem îndemnați să fim smeriți și primitivi, atât în esență, cât și abordare, în încercările noastre de misiune și dialog. Misiunea, deoarece îi aparține în primul rând lui Dumnezeu, nu poate fi întreprinsă pe baza unor dorințe fervente, fie ele omenești, ale creștinilor sau bisericilor. Toți oamenii lui Dumnezeu pot lua parte la misiunea lui Dumnezeu. Deoarece Dumnezeu este dincolo de rațiunea umană, nimeni nu poate pretinde că deține adevărul absolut în cadrul întâlnirilor pentru dialogul interreligios. Cu toate acestea, trebuie să spunem că deși Dumnezeu este nemărginit și inefabil, omenirea este părtașă la energiile dumnezeiești care se manifestă sub forma teofaniilor. Slava lui Dumnezeu, puterile lui Dumnezeu pătrund în întreaga umanitate și în întreaga creație ca dovadă a chemării și a disponibilității universale a prezenței și a darurilor lui Dumnezeu, inclusiv a darului mântuirii⁷.

⁶ K.M. George; Petros Vassiliadis; Niki Papageorgiou, and Nikos Dimitriadis, *Mission Among Other Faiths: An Orthodox Perspective*, în Petros Vassiliadis (ed.), „Orthodox Perspectives on Mission”, Oxford, Regnum Books International, 2013, p. 198.

⁷ Metropolitan Geervaghese Coorilos, *art. cit.*, p. 832.

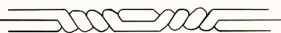
Caracterul universal al disponibilității prezenței și harului lui Dumnezeu este legat și de conceptul de *Imago Dei*. Faptul că omul este făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu reprezintă fundamentul că Dumnezeu este părintele tuturor și că toți oamenii sunt înfrățiți. În teologia ortodoxă se crede că fiecare om este făcut după asemănarea lui Dumnezeu, acest lucru îl poate face părtaș la revelația lui Dumnezeu și la mântuire⁸.

În timp ce Dumnezeu este perceput din perspectivă apofatică, cea mai profundă expresie a divinității în teologia ortodoxă este cea a Treimii lui Dumnezeu. Unul dintre cele mai importante avantaje ale teologiei trinitare este acela că poate să rezolve tensiunea resimțită între misiune și dialog. Există o percepție profundă conform căreia acestea nu pot coexista. Există unii teologi care cred că dialogul interreligios poate avea loc numai dacă este compromis angajamentul luat față de misiune și propovăduire și că această implicare în dialog este incompatibilă cu misiunea. Se poate observa cu ușurință că perspectivele ar putea fi destul de diferite: „ele variază de la un punct de vedere care acceptă dialogul ca singura formă posibilă de misiune azi, la cealaltă extremă, spunând că misiunea este datoria fiecărui creștin, de aceea, încă valabilă, și în fapt, ar trebui să modeleze dialogul”⁹. Au existat multe modalități prin care s-a încercat rezolvarea acestei enigme. Exclusivismul, inclusivismul și pluralismul religios au fost doar unele dintre aceste modalități. În anumite cercuri, tensiunea aceasta nu poate fi complet rezolvată. Pentru Biserica ortodoxă, această tensiune este percepută ca fiind una dialectică, iar sarcina care îi revine este de „a trăi înțelept în mijlocul acestei tensiuni cu atitudinea și smerenia lui Dumnezeu”¹⁰.

⁸ *Ibidem*, p. 832.

⁹ Drd. Ioan Filimon, *Christian Mission and Interreligious Dialogue in Archbishop Anastasios Yannoulatos' Theology*, în „International Journal of Orthodox Theology”, Vol. 6, Nr. 1, 2015, p. 90.

¹⁰ Mihai Himcinschi, *Orthodox Insights for a Contemporary Interreligious Dialogue*, în „International Journal of Orthodox Theology”, Vol. 4, Nr. 1, 2013, p. 87.

Sfânta Treime are potențialul intrinsec de a rezolva acest conflict aparent dintre dialog și misiune, deoarece Sfânta Treime este în același timp și misiune și dialog. Misiunea își are originea din dialogul celor trei Persoane ale Sfintei Treimi. Același Dumnezeu misionar care trimite pe Fiul și pe Duhul Sfânt, își trimite și poporul la propovăduire (Ioan 20, 21). În cadrul Sfintei Treimi, Dumnezeu este și Cel care trimite și Cel care este trimis, iar acest proces de trimitere și de a fi trimis este unul dialogic (mai exact, unul triologic), care are loc în interiorul Sfintei Treimi. Așadar, dialogul ar trebui să fie etosul ideal al oricărei misiuni. Trăsătura caracteristică a Dumnezeului Întreit este perihoreza sau întrepătrunderea. Contribuția egală pe care fiecare Persoană o aduce Sfintei Treimi reprezintă o trăsătură definitorie distinctă. Acest lucru implică și faptul că dialogul interreligios trebuie condus de/ și către împărtășirea diferitelor feluri de a-L percepe pe Dumnezeu, spiritualitatea și resursele dintre și între diferitele comunități creștine. Comunitatea treimică a lui Dumnezeu este cunoscută, de asemenea, pentru simțul egalității și pentru lipsa vreunei ierarhii. Acest lucru înseamnă că cele trei Persoane ale Treimii sunt membrii egali ai familiei dumnezeiești. Cu alte cuvinte, relaționismul, iar nu relativismul, este o altă trăsătură definitorie a Sfintei Treimi. Și acest lucru are o însemnătate pentru dialogul interreligios și pentru misiune deoarece neagă binomul subiect-obiect și, mai mult, ne îngăduie să îl înțelegem pe „celălalt” participant la misiune și dialog ca fiind un conlucrător și un co-pelerin în cadrul pelerinajului comun spre descoperirea adevărului divin. Treimea este caracterizată și de iubire, care este chiar miezul Dumnezeirii Treimice. Atunci când luăm parte la misiunea Dumnezeului Întreit, răspundem iubirii revărsate de la Dumnezeu și care este dăruită întregii creații. Această misiune este ea însăși un proces de împărtășire a iubirii lui Dumnezeu - un dialog al iubirii¹¹.

---

¹¹ Metropolitan Geervaghese Coorilos, *art. cit.*, pp. 832-833.

Iconomia Sfântului Duh în cadrul misiunii și al dialogului

Biserica Ortodoxă, fără a renunța la convingerea că ea este „Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească Biserică” (Simbolul Credinței) și la datoria de a propovădui Evanghelia întregii lumi, și fără a uita că Domnul ei Iisus Hristos este „Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6), crede cu umilință că, deși ea este adevărata deținătoare a tradiției apostolice, este o simplă slujitoare în misiunea Sfintei Treimi. Această convingere rezultă din „iconomia Sfântului Duh”. Conform acestui capitol de teologie trinitară - marginalizată timp de secole în Occident - Sfântul Duh, „*Duhul Adevărului*”, Care ne călăuzește la „*tot adevărul*” (Ioan 16, 13), „*sufală unde voiește*” (Ioan 3, 8), îmbrățișând întregul cosmos¹².

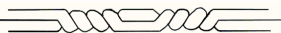
Luarea în considerare a altor experiențe religioase din perspectiva pnevmatologiei, în mod deosebit, poate deschide noi orizonturi percepției noastre teologice. Gândirea teologică ortodoxă vede lucrarea Duhului Sfânt în sens foarte larg, dincolo de o anume definiție, descriere și limitare. În plus față de „Iconomia Logosului”, Răsăritul creștin privește plin de nădejde și smerită așteptare către „Iconomia Duhului Sfânt”¹³. În Ortodoxie nu se separă niciodată „iconomia Sfântului Duh” de „iconomia lui Hristos / a Logosului”; pnevmatologia acesteia nu eclipsează hristologia, fiind de fapt condiționată într-un mod dinamic de pnevmatologie. Nimic nu poate limita energia Duhului Sfânt. „Duhul Sfânt suflă unde vrea” (In. 3, 8).

„Oriunde radiază fructele Duhului Sfânt – dragostea, bucuria, pacea, răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credincioșia, blândețea, înfrânarea (Gal. 5, 22) – putem discerne urme ale lucrării Duhului Sfânt. Și multe astfel de elemente par să fie prezente în viețile a numeroși oameni aparținând altor religii. Noi înaintăm în fiecare efort, chiar și în dialogul interreligios, cerând călăuzirea și luminarea Duhului Sfânt”¹⁴.

¹² K.M. George; Petros Vassiliadis; Niki Papageorgiou, and Nikos Dimitriadis, *art. cit.*, p. 197.

¹³ Georges Khodr, *Christianity in a Pluralistic World. The Economy of the Holy Spirit*, în „The Ecumenical Review”, Vol. 23, Nr. 2, 1971, p. 118.

¹⁴ Anastasios Yannoulatos, *Problems and prospects of inter-religious dialogue*, p. 354.

O viziune pnevmatologică, înțeleasă dintr-o perspectivă treimică, poate fi o paradigmă utilă a misiologiei și teologiei dialogului din timpurile noastre. În teologia ortodoxă, „iconomia lumii/lui Hristos” este considerată la fel de importantă ca „iconomia Duhului” în cadrul mai larg al Treimii. Acest lucru înseamnă că Dumnezeu lucrează cu oameni de toate credințele și convingerile, nu doar cu creștinii, pentru a ajunge la mântuirea lumii. Duhul Adevărului este cel care ne conduce la „adevărul deplin”, suflând încotro voiește (Ioan 3, 8): „pe baza reciprocității care există între iconomia Fiului și iconomia Duhului Sfânt care suflă unde voiește, o religie nu o poate exclude pe cealaltă ca fiind puncte în care lucrează Duhul Sfânt”¹⁵. Duhul liber nu poate fi îmblânzit și nici monopolizat de nimeni și de nicio religie. Nu putem opri suflarea atotpătrunzătoare a Duhului Sfânt din a sufla peste tot, cu alte cuvinte, nu putem limita atotprezența și atotlucrarea lui Dumnezeu. Consecința pozitivă pe care o are această perspectivă pnevmatologică largită asupra misiunii și a dialogului este aceea că prin „«iconomia Sfântului Duh» granițele înguste ale Bisericii sunt largite, iar sindromurile de superioritate culturală (și religioasă) lasă loc unei «mărturii comune» și unui «dialog interreligios» umil”¹⁶.

Toate acestea sugerează faptul că ortodoxia se concentrează pe iconomia Duhului Sfânt, ceea ce ne oferă un context inclusivist și deschis care să inspire misiunea smerită și dialogul deschis. Aceasta ne duce cu gândul la faptul că această plenitudine a Vieții (viața în Sfântul Duh) este însuși scopul tuturor misiunilor și al dialogului. Principiul teologic al Vieții poate uni misiunea și dialogul interreligios deoarece misiunea principală este aceea de a afirma Viața, iar dialogul este legat de împărtășirea acestei Vieți. Duhul Sfânt poate fi observat în contexte

---

¹⁵ Mitropolit Prof. Dr. Nifon Mihăiță, *Dialog and Orthodox Mission Today*, în „International Review of Mission”, Vol. 102, Nr. 1, 2013, p. 108.

¹⁶ Theme Two, *Christian Mission Among Other Faiths*, în Daryl Balia și Kirsteen Kim (ed.), „Witnessing to Christ Today, Volume II”, Oxford, Regnum Books International, 2010, p. 50. A se vedea și K.M. George; Petros Vassiliadis; Niki Papageorgiou, and Nikos Dimitriadis, *art. cit.*, p. 197.

în care plinătatea vieții este afirmată, în care cei oprimați sunt eliberați, în care comunitățile scindate găsesc o cale de împăcare și vindecare și în care integritatea creației este restaurată. Consecința este că misiunea Duhului Sfânt, iconomia Duhului Sfânt, nu poate fi limitată numai la biserici, ci se manifestă oriunde oamenii se luptă să dobândească viața deplină, dreptatea și respectarea drepturilor omului¹⁷.

Misiunea creștină și dialogul între „intelectualism sofistic”¹⁸ și „dialog al vieții”¹⁹

Una dintre limitările misiologiei și ale teologiei dialogului rezidă în aceea că (fapt adevărat mai mult pentru teologia dialogului decât pentru misiologie) acestea au rămas cu precădere la nivel intelectual. Au fost multe momente în care reflecțiile teologice din cadrul dialogului interreligios au avut un caracter pur academic. Cu alte cuvinte, „părerile teologice din câmpul dialogului între credințe au fost exprimate mai mult cu mintea decât cu inima”²⁰.

Teologia ortodoxă ar fi foarte împăcată cu o poziție teologică care ar găsi punctul de echilibru între minte și inimă, între teorie și practică, între ortodoxie și ortopraxie. Sfânta Scriptură istorisește și despre misiunea și dialogul care sunt orientate către minte și inimă. Multe dintre misiunile pauline întreprinse prin dialog aveau o orientare intelectuală. Un exemplu clasic ar fi *Discursul din Areopag* din Faptele Apostolilor 17, 16-34. Atena era recunoscută pentru pluralismul ei religios și pentru panteonul ei de zeități. Sfântul Pavel a dezbătut fenomenul pluralității religioase într-un dialog intelectual cu atenienii, când le-a oferit un sistem de gândire alternativă celui elenistic, vorbindu-le despre „importanța personalității și a lucrării lui

¹⁷ Metropolitan Geervaghese Coorilos, *art. cit.*, p. 834.

¹⁸ Pr. Prof. Dr. Nicolae Achimescu, *op. cit.*, p. 27.

¹⁹ Anastasios Yannoulatos, *Problems and prospects of inter-religious dialogue*, p. 355.

²⁰ Metropolitan Geervaghese Coorilos, *art. cit.*, p. 835.

Hristos²¹. Această abordare este dominantă în dialogul interreligios din cercurile ecumenice până astăzi. Felul în care a abordat Domnul Hristos dialogul a fost foarte diferit, deoarece, El s-a implicat mai mult în viața oamenilor obișnuiți decât să se ocupe cu concepte și postulate filosofice. El a întâlnit indivizi și comunități de oameni la nivelul inimii, nu la un nivel academic. Conversația Lui cu femeia samarineană (Ioan 4, 1-42) este un exemplu bun al unui dialog de viață²². În acest sens, Mitropolitul George Khodr al Libanului subliniază că atunci când interacționează cu o persoană de altă religie, „creștinul trebuie să abandoneze orice mândrie confesională și orice sentiment de superioritate istorică sau culturală, în acest fel el pășind pe calea hristoformă de autoîmplinire prin celălalt”²³.

În momentul în care cineva poate să aprecieze și chiar să împărtășească divinitatea altor credințe, spiritualitatea și credința acestuia ajung la o mai mare maturitate. Experiențele zilnice de viață ale oamenilor obișnuiți, mai ales ale celor marginalizați, ne pot oferi un punct semnificativ de plecare în mărturia și în dialogul nostru decât noțiunile abstracte despre Dumnezeu. Cu alte cuvinte, „la intersecția dintre experiențele de viață ale oamenilor de toate credințele sau care nu au nici o credință putem găsi religiosul și spiritualitatea în cel mai profund sens”²⁴.

Participarea la lupta pe care o duc oamenii pentru afirmarea vieții demne este o formă reală de mărturie și dialog interreligios. Aceasta este adesea numită *diapaxis*, aducerea laolaltă a dialogului și a practicii (a propovăduirii). Astfel,

„în dialogul interreligios, întâlnirea dintre religii (mai exact întâlnirea dintre adepți ai diferitor religii) este înțeleasă ca o «întâlnire de angajamente și responsabilități reciproce» pentru scopul comun al omenerii de a restabili comuniunea cu Dumnezeu, restabilind astfel

---

²¹ †Anastasiu Yannoulatos, *Misiune pe urmele lui Hristos. Studii teologice și omilii*, traducere de Ștefan L. Toma, Sibiu, Editura Andreiana, 2013, p. 228.

²² Metropolitan Geervaghese Coorilos, *art. cit.*, p. 836.

²³ George Khodr, *art. cit.*, p. 127.

²⁴ Metropolitan Geervaghese Coorilos, *art. cit.*, p. 835.

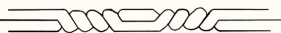
Împărăția lui Dumnezeu «precum în cer așa și pe pământ»²⁵.

Acesta este momentul în care noțiunea ortodoxă de *sinergie* este utilă. Dumnezeu alege să lucreze prin oamenii Săi (de toate credințele sau fără să aibă vreo credință). Nimeni nu e exclus din alegerea pe care o face Dumnezeu cu privire la partenerii Lui la misiune (*Misio Dei*) și la „dialogul Vieții”. În Faptele Apostolilor, cap. 10, i s-a dat și lui Petru să fie martorul acestei viziuni inclusive pe care, mai apoi, a proclamat-o cu mare convingere: „Cu adevărat înțeleg că Dumnezeu nu este părtinitor. Ci, în orice neam, cel ce se teme de El și face dreptate este primit de El” (Faptele Ap. 10, 34-35).

Acest lucru ne face să înțelegem că, în final, ceea ce contează pentru Dumnezeu sunt devotamentul față de valorile Împărăției lui Dumnezeu ca dreptatea și pacea (Plinătatea Vieții), exprimate în manifestări concrete ale identificării cu săracii și oropsiții. Ilustrarea mateiană a Judecății de Apoi (Mt. 25) consolidează dorința pe care o manifestă Dumnezeu față de misiunea și dialogul centrate pe Viață. Misiunea care afirmă plinătatea vieții și dialogul vieții nu sunt singurele prerogative ale creștinilor și ale Bisericilor. Pe de altă parte, mărturiile comune și dialogul interreligios nu sunt menite să creeze o nouă „pan-religie” sau o nouă „religie universală”, așa cum pretind în mod naiv ultra-conservatorii din toate confesiunile creștine. Dimpotrivă, încercările obișnuite de a intra în dialog și de a face misiune au ca scop crearea „unor comunități de credință aparținând mai multor tradiții religioase”²⁶. O astfel de abordare ar vedea în „aproapele” fiecăruia un partener de misiune și dialog, iar nu o țintă sau un obiect.

²⁵ K.M. George; Petros Vassiliadis; Niki Papageorgiou, and Nikos Dimitriadis, *art. cit.*, p. 198.

²⁶ *Ibidem*, p. 199.

Concluzii

În noul context multireligios european, ca de altfel al întregii lumi, misiunea și deschiderea Bisericii Ortodoxe spre dialogul interreligios rămân principalele preocupări, așa după cum sintetizează foarte bine pr. prof. univ. dr. Ioan Ică:

„Biserica Ortodoxă, conștientă de contribuția și rolul pe care l-a avut în conturarea civilizației creștine europene, vede ca necesitate misionară, care face parte din însăși structura ei ontologică, deschiderea spre dialogul interreligios, în special în cadrul religiilor europene de tip monoteist, în măsura apropiierii inițiativelor ce aparțin conducătorilor de cult și marilor șefi religioși care își desfășoară activitatea religioasă pe bătrânul continent european”²⁷.

Pe lângă constrângerile contextuale de tipul cuceririlor imperiale și a persecuțiilor religioase, perspectiva teologică inclusivă inerentă Ortodoxiei a fost de folos în participarea la un dialog deschis și sensibil față de practicile misionar-ortodoxe din întreaga lume. Teologia ortodoxă, apofatică în natură, este obligată să adopte sinceritatea în misiune și smerenia în dialogul interreligios. Dumnezeu este teritoriul comun și misiunea îi aparține Lui (*Misio Dei*) care este obârșia dialogului. Accentul teologic ortodox, care cade asupra *Imago Dei*, contribuie la lărgirea perspectivei umaniste asupra misiunii și a dialogului, deoarece, *Imago Dei* susține că fiecare om, având chipul lui Dumnezeu, are acces la harul și mântuirea divină. Accentul ortodox pus pe „iconomia Duhului”, împreună cu cel pus pe „iconomia Fiului,” aplicat dintr-o perspectivă trinitară, este un parametru util atât pentru misiune, cât și pentru dialogul interreligios. Energiile Duhului Sfânt nu pot fi mărginite și limitate la nicio comunitate de credincioși deoarece *Duhul suflă încotro vrea*. Sfânta Treime, centrul de gravitație al teologiei ortodoxe și al vieții ecleziale, este cel mai bun context pentru o misiune autentică și pentru un dialog cu legături interreligioase credibile. În

---

²⁷ Citat preluat de pe coperta cărții Pr. lect. univ. dr. Mihai Himcinschi, *Misiune și dialog. Ontologia misionară a Bisericii din perspectiva dialogului interreligios*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2003.

timp ce se promovează misiunea, care afirmă și susține plenitudinea Vieții, potențează dialogul care este fundamentat pe integritate, calitate și coparticipare reală într-o relație în care fiecare este partener cu drepturi egale și îl vede pe „celălalt” ca subiect, nu ca țintă sau obiect. Așadar, misiunea afirmării Vieții și dialogul Vieții sunt rezultatul firesc al acestor perspective teologice ortodoxe, atunci când acestea sunt aplicate autentic și contextual. Când acest lucru se întâmplă, liturghia și „liturghia de după liturghie” se împletesc; ortodoxia și ortopraxia își dau mâna și dialogul și conlucrarea își găsesc sinteza deplină²⁸.

Bibliografie

1. *** *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române cu aprobarea Sfântului Sinod, București, EIBMBOR, 1988.
2. Achimescu, Pr. Prof. Dr. Nicolae, *Religii în dialog*, Iași, Editura Trinitas, 2006.
3. Coorilos, Metropolitan Geervaghese, *Mission and Interreligious Dialogue - Some Orthodox Perspectives*, în Pantelis Kalaitzidis et al. (ed.) „Orthodox Handbook on Ecumenism. Resources for Theological Education. «That they all may be one» (John 17, 21)”, Volos/Geneva, Volos Academy Publications/WCC Publications, 2014, pp. 831-837.
4. Filimon, Drd. Ioan, *Christian Mission and Interreligious Dialogue in Archbishop Anastasios Yannoulatos' Theology*, în „International Journal of Orthodox Theology”, Vol. 6, Nr. 1, 2015, pp. 87-102.
5. George, K.M.; Vassiliadis, Petros; Papageorgiou, Niki and Dimitriadis, Nikos, *Mission Among Other Faiths: An Orthodox Perspective*, în Petros Vassiliadis (ed.), „Orthodox Perspectives on Mission”, Oxford, Regnum Books International, 2013, pp. 197-200.
6. Himcinschi, Pr. lect. univ. dr. Mihai, *Misiune și dialog. Ontologia misionară a Bisericii din perspectiva dialogului interreligios*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2003.

²⁸ Metropolitan Geervaghese Coorilos, *art. cit.*, p. 837.

7. Idem, *Orthodox Insights for a Contemporary Interreligious Dialogue*, în „International Journal of Orthodox Theology”, Vol. 4, Nr. 1, 2013, pp. 83-111.
8. Khodr, Georges, *Christianity in a Pluralistic World. The Economy of the Holy Spirit*, în „The Ecumenical Review”, vol. 23, 2, 1971, pp. 118-128.
9. Martzelos, George, *Orthodoxy and Interreligious Dialogue*, în „*Εκκλησία, Οίκουμένη, Πολιτική. Χαριστίρια στον Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Δαμασκηνό*”, Atena, 2007, pp. 437-444, http://users.auth.gr/~martzelo/index.files/arhra_n.htm (accesat în 19.10.2015).
10. Mihăiță, Mitropolit Prof. Dr. Nifon, *Dialog and Orthodox Mission Today*, în „International Review of Mission”, Vol. 102, Nr. 1, 2013, pp. 103-119.
11. Theme Two, *Christian Mission Among Other Faiths*, în Daryl Balia și Kirsteen Kim (ed.), „Witnessing to Christ Today, Volume II”, Oxford, Regnum Books International, 2010, pp. 34-60.
12. Yannoulatos, †Anastasios, *Misiune pe urmele lui Hristos. Studii teologice și omilii*, traducere de Ștefan L. Toma, Sibiu, Editura Andreiana, 2013.
13. Idem, *Problems and prospects of inter-religious dialogue. An Eastern Orthodox Perspective*, în „The Ecumenical Review”, Vol. 52, Nr. 3, 2000, pp. 351-357.